

DE VOORJAARSPRONKRIDDER

Rob Chrispijn, Jodenweg 1, 8385 GP Vledderveen

Chrispijn, R. 1998. The mushroom of the season: *Calocybe gambosa* - appearance, ecology and culinary usages. *Coolia* 41(2): 72-73.

'Heemkennis deel 6' van H. Kleijn gaat over paddestoelen in en om Amsterdam. Het is een uitgave van 40 bladzijden uit 1948. Bij de beschrijving van sommige soorten volstaat de auteur met: "Deze paddestoel is 'zo algemeen bekend dat we er hier niet verder over hoeven uit te weiden" of woorden van gelijke strekking. Het is verleidelijk om dit na te volgen want de Voorjaarspronkrider (*Calocybe gambosa*) is een paddestoel die maar weinig lezers niet zullen kennen. Maar de redactie

die met het idee kwam om elk kwartaal iets te schrijven over de 'paddestoel van het seizoen', zou het wat karig vinden als we ons er zo van probeerden af te maken. Daarom ter introductie eerst maar een korte beschrijving. De Voorjaarspronkrider is een stevige, vrij forse paddestoel met een droge, bolle crēmewitte hoed met ingerolde rand. Later spreidt de hoed zich uit; is dan meer leerkleurig en vaak onregelmatig gewelfd. De lamellen zijn smal en staan zeer dicht op elkaar. Zoals op de afbeelding in Phillips (1981) goed te zien is, hebben ze die typische vorm als bij ridderzwammen, een geslacht waar ze vroeger toegerekend werden. De steel is wit en vezelig gestreept. Het vlees smaakt en ruikt sterk naar meel. Voorkomen: mei en juni, vaak in groepen. De oude naam St. George ridderzwam slaat op het verschijnen rond 23 april, een dag die de Engelsen 'St. George Day' noemen. Mogelijk verschijnt hij in Engeland net wat eerder dan bij ons.

Zoals in deel 1 van de Flora Agaricina Neerlandica (Arnolds, 1988) staat is in Nederland het voorjaarsaspect slecht ontwikkeld. Ieder voorjaar organiseert de NMV weer dapper allerlei excursies maar het merendeel van de vondsten betreffen (vaak triviale) soorten die een groot deel van het jaar te vinden zijn. Typische voorjaarssoorten zijn buiten de duinen en Zuid-Limburg zeldzaam. Dit werd vorig jaar weer eens treffend geïllustreerd tijdens een speurtocht rond Amsterdam. Het was een dag in mei met voldoende regen in de periode ervoor. In totaal werden er, verdeeld over veel verschillende terreinen, 70 soorten verzameld. Hieronder zaten elf soorten *Coprinus*, acht soorten *Psathyrella* en vijf *Conocybe*. Aardige vondsten waren *Psathyrella bipellis* (Purperrode franjehoed), *Pholiota oedipus* (Donsvoetbundelzwam) en *Volvariella murinella* (Grijsvezelige beurszwam). Algemeen was *Melanoleuca brevipes* (Kortstelige veldridderzwam), maar deze kom je ook later in het seizoen nog wel tegen. De enige echte voorjaarssoorten van die dag waren de Harde voorjaarssatijnzwam (*Entoloma clypeatum*), de Bokaalkluifzwam (*Helvella acetabulum*) en tweemaal voorjaarspronkriderzwammen. Dat geeft de verhouding wel goed weer. Van de voorjaarssoorten is onze Voorjaarspronkrider een van de algemenere. Ook rond Amsterdam. Hij komt hier in 10 van de 18 uurhokken voor; ontbreekt in Waterland (veen) en op het kalkrijke maar

humusarme zand van het Westelijk havengebied. Het meest algemeen is hij in de westelijke tuinsteden waar hij groeit in parken, plantsoenen en lanen. In één zo'n plantsoen verschijnt hij ieder jaar met een honderd exemplaren op een harde kale kleibodem in de diepe schaduw van Kaukasische vleugelnoot; een plek waar verder niets wil groeien, nauwelijks gras.

Een ander recent onderzocht gebied is de provincie Groningen. Hier is deze paddestoel veel schaarser en slechts van zes uurhokken bekend. De meeste waarnemingen zijn afkomstig van het Lauwersmeergebied. De bodem bestaat hier uit kalkrijk zand die steeds vermengd is met grotere of kleinere hoeveelheden klei, waarbij de Voorjaarspronkridder een voorkeur lijkt te hebben voor de meest kleiige delen. Maar pure klei wordt hem te gortig, want hij ontbreekt grotendeels in het uitgestrekte noordelijk kleigebied van Groningen. Ook in de Noordduitse laagvlakte schittert hij door afwezigheid, met alleen wat stippen rond Hamburg. Pas onder de lijn Osnabrück - Hannover wordt de Voorjaarspronkridder in Duitsland algemener (Krieglsteiner, 1991).

In Nederland geldt de Voorjaarspronkridder als een vrij algemene paddestoel. Voor 1986 is hij in 73 uurhokken waargenomen en na 1986 in 68 uurhokken. Volgens een kaart in het 'Overzicht van de paddestoelen in Nederland' liggen de meeste hokken in de kuststreek, de omgeving Utrecht, de randen van de Flevopolders en in Zuid-Limburg. De Voorjaarspronkridder gaat niet achteruit. Dat is prettig voor mycologen wier liefde voor paddestoelen ook culinaire aspecten kent. Onderzoek heeft weliswaar aangetoond dat het plukken van paddestoelen geen oorzaak is van achteruitgang, maar de smaakpapillen strelen met een ernstig bedreigde soort leidt binnen de mycologenwereld tot scheve gezichten. Ook al is het voor buitenstaanders elke keer weer verbazend om de vanzelfsprekendheid te zien waarmee op NMV-excursies zoveel paddestoelen geplukt worden en vooral, hoe achteloos ze na een korte of lange discussie weer worden weggegooid. Dus moeten we niet kinderachtig doen over plukken voor de pot.

De Voorjaarspronkridder is een zeer smakelijke paddestoel. In landen met een op dit gebied meer uitgesproken eetcultuur wordt hij zeer gewaardeerd. Een Spaans handboek plaatst hem in dezelfde klasse als *Amanita caesaria* en Eekhoorntjesbrood. De sterke meelsmaak is nogal overheersend. Daarom moet hij niet gebruikt worden in al te subtiele gerechten. Maar in een schotel met schapenvlees en veel kerrie komt deze paddestoel zeer tot zijn recht. Ook aan een bonensoep kan de Voorjaarspronkridder een belangrijke bijdrage leveren. Ongetwijfeld zijn er honderden andere combinaties mogelijk. Nog een aspect dat de mycologie zo boeiend maakt!

Literatuur

- Arnolds, E., Kuyper, Th.W., Noordeloos, M.E. (red.). 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Uitgave Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.
- Arnolds, E. 1988. The Netherlands as an environment for agarics and boleti, pp. 6-29 in: Bas, C., Kuyper, Th.W., Noordeloos, M.E., Vellinga, E.C. (eds.). Flora agaricina neerlandica. Vol. 1. Balkema, Rotterdam, Brookfield.
- Breitenbach, J., Kränzlin, F. 1991. Pilze der Schweiz. Band 3. Röhrlinge und Blätterpilze. 1. Teil. Verlag Mykologia, Luzern.
- Krieglsteiner, G.J., 1991. Verbreitungsatlas der Großpilze Deutschlands (West). Bd. 1 Teil B. Eugen Ulmer, Stuttgart.
- Phillips, R. 1981. Paddestoelen en schimmels van West-Europa. Het Spectrum, Utrecht.